

UYGULAMALAI DAVRANIŞ ANALİZİ

Pekiştireçler

DAVRANIŞI DEĐIŐTİRMEK İÇİN SONUÇLARIN DÜZENLENMESİ

Ortam

Davranış

Sonuç

SONUÇ DEĐIŐTİRİLİR
DAVRANIŞ DEĐIŐİR

PEKİŞTİREÇ / ÖDÜL

UDA da SONUÇ pekiştireç önemli bir eleman

UDA uzmanları tarafından yaygın olarak kullanılır.

Pekiştireç doğal olarak ortaya çıkan bir olgudur.

Bir çok uygun davranış doğal uyaranlarla artar.

Davranışlar, pekiştireçleri / sonuçları daha sistematik kullandılar.

Pekiştireç:

Davranışın **süresi, sıklığı ya da yoğunluğunun** aynı derecede **kalması** ya da davranışın süresi, sıklığı, yoğunluğunun **artması** amaçlanır.

Davranışın **süresi, sıklığı ya da yoğunluğunu aynı kalmıyorsa ya da artmıyorsa** uyaran **pekiştireç** olarak kabul edilmez.

Pekiştiren verildiği zaman, çocuğa **hedef davranış** için **pekiştiren** verildiği açıklanmalı, **pekiştiren** ile davranışı **eşleştirilmesi** sağlanmalıdır.

Pekiştirenin **kim tarafından** verildiği önemlidir. Çocuğun sevdiği, ocuk için **nemli kişi** tarafından verildiği zaman daha etkili olacaktır. ocuk için önemli olmayan kişinin verdiği pekiştiren **yeterince kuvvetli** olmayabilir.

PEKİŞTİREÇ TÜRLERİ

Olumlu pekiştiren:

İki evresel olay arasındaki **işlevsel ilişkiyi** tanımlar.

- a. Davranış (gözlenebilen herhangi bir hareket)
- b. Sonuç (sergilenen davranışın sonucu)

Olumlu pekiştireç, davranışın süresi, sıklığı ya da yoğunluğunu, ortaya çıkma olasılığını arttırır ya da aynı düzeyde kalmasını sağlar.

Pekiştireç tanımında üç işlevsel ifade var:

1.Davranışta artma (uyaran davranışı artırmalıdır)

2.Sunum (istenilen davranışın sergilenmesinin arkasından yapılır)

3.Davranışın sonrası / sonuç (istendik davranış sergilenmedikçe pekiştireç sunulmaz / davranışın ortaya çıkma olasılığı)

PEKİŞTİREÇ TÜRLERİ

Birincil pekiştireç

a. Yiyecek, içecek (ocuğun yoksunluğu çok önemli)

b. Duygusal pekiştireçler (kontrol edilmiŐ duygusal uyaranlar sunmak:

müzik, ışık, resimler, pilli oyuncaklar, koku, salıncak... / yaŐa uygun duygusal uyaranlar seçilmeli / ağır derecede ZE ve otistik ocuklar)

İkincil pekiştireç

a. Sosyal pekiştireçler

b. GenelleŐtirilen pekiştireçler

c. **Etkinlik pekiştirenler** (oyun oynamak, parka gitmek, bilgisayar oynamak, video seyretmek vb..)

Premack prensibi:

Az sayıda ortaya çıkan davranışların ortaya çıkmasını artırır. Çocuğun kendiliğinden sıklıkla tekrarladığı davranış, az sayıda sergilediği davranış için pekiştiren olarak seçilir.

Ödevini yap dışarıda oyna / İspanağını bitir dondurmanı ye

Ağır derecede ZE ve otistik çocuklar için???

Etkinlik pekiştiren kullanmanın sınırlılıkları: Her zaman etkinlik yapılamayabilir. Etkinlikleri bir çok çocuk her zaman yapabilir.

d. Ayrıcalıklar vermek, muaf tutmak (takım kaptanı olmak, sınıf başkanlığı yapmak, ev ödevinden muaf tutulmak)

UYGUN PEKİŞTİREÇ BELİRLENMESİ:

Uyaran ancak davranışta artış meydana geldiği zaman (davranış üzerinde etkili olduğu zaman) pekiştireç olarak tanımlanır, bu nedenle davranışla ilişkisi kurulamayan hiçbir şey pekiştireç olarak kabul edilemez.

o Öğretmen her öğrenci için neyin pekiştireç olup / olmayacağını belirlemelidir.

- o Çocuk için nelerin pekiştireç olabileceği bazı faktörlere bağlıdır;
- o Geçmişte çocuğu motive eden şeyler (pekiştireç öyküsü)
- o Çocuğun Neleri istediği / yoksunluk derecesi (elde etmek istediği ama edemediği şeyler)

Kullanılan pekiştireçlerin geçmişte tutarlı olarak kullanıp kullanmadığı. (Kullanılması planlanan pekiştireç tutarlı olarak verilmelidir. Çocukla etkileşim içinde bulunan kişilerin aynı pekiştireci tutarlı olarak sunması, pekiştirecin gücünü arttıracaktır.)

Bu faktörlere göre sınıftaki her çocuk için pekiştireçler farklılaşır.

Pekiştirecin etkili olabilmesi için;

1. Çocuğa özgü olması

2.Hedef davranışın hemen arkasından verilmesi gereklidir.

(Bir uyaran bireyin **bir davranışı** için pekiştireç iken, **diğer davranışı** için pekiştireç olmayabilir. Sınıftaki olumlu davranışları için öğretmenin sosyal ödülleri yeterli iken, akademik başarısının artması için daha güçlü pekiştireç gerekebilir.)

Pekiştireç davranış üzerinde etkili olmuyorsa, öğretmen hemen pekiştireci bireyselleştirmemiş olduğunu düşünmelidir.

Pekiştirenleri belirlemek için;

Pekiştiren listesi: Bazı pekiştirenler çocuğun tercihine bağlı olarak

diğerlerinden daha etkili olacaktır. Çocuğun kendisine, anne babaya, bakıcıya ve bu gibi çocuğu tanıyan kişilere verilen listeden uygun pekiştirenleri seşmeleri istenir.

Potansiyel pekiştirenleri belirlerken

- o çocuğun ilgileri, yaşı, neleri sevdiği önemli
- o Pekiştiren olarak artırılacak / güçlendirilecek davranış göz önüne alınmalı
- o Çocuk hakkında bilinenler temel alınarak potansiyel liste oluşturulmalı
- o Önceki gözlemler temel alınarak sevdiği etkinlikler listelenmeli
- o Diğerlerine sorulmalı
- o Yeni pekiştirenler seçilebilmeli
- o Doğal pekiştirenler öncelikli olmalı (uygulaması kolay ve ucuz)
- o Öğretmenin tercihi olan pekiştirenler
- o Kayıt tutulmalı (öğretmen potansiyel pekiştirenlerin etkisi hakkında emin olmalı)

Ne zaman verilmeli? (ÖNEMLİ)

Eğer..... yaparsan..... alacaksın!!! (Davranış ile pekiştireç arasındaki ilişkiyi belirten ifade) (Çocuğun gelişim düzeyi önemli)

İstendik davranışın hemen arkasından verilmeli.

Böylece “eğer..... yaparsan..... Vereceğim” ifadesi doğrulanır. Pekiştireç gecikirse o arada çocuk başka bir davranışı sergileyebilir.

Doymanın önlenmesi

Pekiştireç çocuk için uygun miktarda verilmeli,
pekiştirece doyması engellenmelidir.

Doymanın engellenebilmesi için:

- o Farklı öğretimsel beceriler için farklı pekiştireçler kullanılması
- o Birincil pekiştireç kullanılan öğretim oturumlarının kısa tutulması
- o Doyma ortaya çıkarsa yeni bir pekiştireç kullanılması
- o Yiyecek pekiştireçlerinin küçültülmesi
- o Birkaç yiyecek sunularak “hangisini istersin?” sorusu sorulması
- o Listedен seçilen üç pekiştireçten her birinin her üç doğru tepkiden sonra değiştirilmesi
- o Pekiştireç yiyecek ise çocuğun tıbbi kayıtlarının incelenmesi önemli

PEKİŞTİREÇ TARİFESİ

Çocuğun davranıŐının dıŐsal ödüllerden bağımsız olarak ortaya çıkmalarını sağlayabilmek için, pekiŐtirenlerin azaltılması (daha sonra doğal pekiŐtirenlerle değiştirilmesi) gereklidir.

Azaltma, pekiŐtiren tarifesi (pekiŐtiren vermenin zamanı ya da sıklığı) oluŐturmakla sağlanabilir.

İLKE: PekiŐtiren her doğru tepkiden sonra verilir.

Sürekli pekiştireç kullanmanın dezavantajları var:

- o DOYMA ÖĞRENCİNİN SÜREKLİ PEK.BEKLENTİSİ / BAĞIMLILIK
- o SÜREKLİ PEK.ÖĞRETİME BAŞLANGIÇTA ETKİLİ...DAVRANIŞ KAZANILDIKTAN / SIKLIĞI ARTTIKTAN SONRA ARALIKLI PEKİŞTİRMEYE GEÇİLMELİ... (PEKİŞTİREÇLER TAMAMEN ORTADAN KALDIRILIRSA DAVRANIŞTA KALKABİLİR) – SÖNME

Sürekli pekiştireç: Her doğru tepkiden sonra

Aralıklı pekiştireç: Pekiştireçlerin belli sayıda tepkiden / belli zaman aralığından sonra sunulmasıdır.(doymayı önler)

ARALIKLI P:

ZAMAN

Sabit: her 5-10-
20sn.de bir

Değişken: $x=10\text{sn.}$

ORAN

Sabit: Her 2,3,5
doğru

Değişken: $x=\text{her } 3$
davranış

Davranışsal amaç X pekiştireç tarifesi

Davranışsal amaçta önce sabit oran / sabit zaman için ölçüt belirlenir.

Daha sonra değişken oran / zaman için ölçüt yazılır.

Pekiştirecin ne zaman geleceğinin yordanamaması, davranışın sürdürülmesini sağlar.

Değişken zaman / oran aralıklı tarifede davranış sabit aralıklı tarifeden daha fazladır, daha oturmuştur, daha sabittir.

Pekiştirenlerin azaltılması

Sürekli pekiştiren tarifesi

Aralıklı pekiştiren tarifesi

Oran aralıklı tarife

a. Sabit oran aralıklı

b. Değişken oran aralıklı aralıklı

Zaman aralıklı tarife

a. Sabit zaman aralıklı

b. Değişken zaman

Tarifesiz pekiştiren sunumuna geçiş
(doğal pekiştirenler)

o **Tepki süresi tarifesi:** Davranışın belli bir süre yapılması

pekiştirilir. Öğretmen öğrencinin okuma dersinde yerine oturmasını istiyorsa ve her 10 dakikada bir oturma davranışını pekiştiriyorsa sabit tepki süresi tarifesi kullanıyor demektir.

Öğrenci yerinden kalktığı zaman süre durdurulur ve tekrar oturduğu zaman başlatılır.

Süre çok uzunsa ya da hızla artırılsa davranış azalabilir ya da durabilir. Bunu önlemek için değişken tepki süresi tarifesi kullanılır.

Oran aralıklı pekiştireç:

1.Sabit oran aralıklı pekiştireç:

Her 1, 3, 5, 10 doğru tepkiden sonra vb.. (S01, S02, S04,vb..)

Öğretmen ne zaman pekiştireç vereceğini bilir.

2. Değişken oran aralıklı pekiştireç:

Ortalama 2, 3, 5, 6 doğru tepkiden sonra

Zaman aralıklı pekiştireç:

1.Sabit zaman aralıklı tarife:

Her 15, 20 sn.de ya da 5, 7, 10 dakikada

2.Değişken zaman aralıklı tarife:

Ortalama 15, 20 sn.de ya da 5, 7, 10 dakikada

Olumsuz pekiştireç:

Üç ifade var;

- 1.Davranışta artma
- 2.Geri çekme
- 3.Davranışın sonrası

Örnek 1:

“Kerem, bilgisayar odasına giden arkadaşlarına katılmadan önce sınıfta kalmalı ve sınıf ödevini tamamlasın.”

Olumsuz pekiştireç

istenen davranış

Bu gün ve bir sonraki gün Kerem herkes bilgisayar sınıfında iken sınıfta kalmamak için sınıf ödevini daha çabuk tamamlayacaktır.

Öğrenci olumsuz durumdan kurtulmak için davranışı gerçekleştirecektir.

Örnek 2:

Öfke nöbeti olan çocuğa, ağlayıp bağırması bitene kadar

Hedef davranış

ceza köşesinde kalması söylenir.

Olumsuz uyarın

Olumsuz pekiştireç, ceza değildir. Olumsuz pekiştireç ceza gibi davranışın sıklığı, şiddeti ya da süresini azaltmaz, arttırır.

<i>Pekiştireç</i>	<i>Uyarın</i>	<i>Hedef davranış</i>
<i>Olumlu</i>	<i>Verilir</i>	<i>Artar</i>
<i>Olumsuz</i>	<i>Çekilir</i>	<i>Artar</i>

<i>Ceza</i>	<i>Uyarın</i>	<i>Hedef davranış</i>
<i>1. Tür</i>	<i>Verilir</i>	<i>Azılır</i>
<i>2. 2 tür</i>	<i>Çekilir</i>	<i>Azılır</i>

Olumsuz pekiştirecin olumlu pekiştirece göre dezavantajları vardır;

1.Çocuk dikkatini olumsuz uyarıcıdan kaçmak üzerinde yoğunlaşır.

2.Çocuk olumsuz pekiştireçten kurtulmak için hedef davranışı yapmaya çalışır.

3.Öfke nöbetleri, araçlara zarar verme, kendine zarar verme, sınıftan kaçma gibi davranışlar kaçma / kurtulma davranışlarıdır. Öğrenci daha uygun / sosyal olarak uygun kaçma davranışlarına sahip değilse bu davranışlar ortaya çıkar.

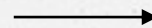
Öğretmen öğrenciye **bir görev** verir. Çok sıkıcı / çok zor / çok kolay olabilir. Öğrenci bu görevi yapmamak için **mızırdanır, sızlanır**, öğretmen görevi vermekten **vazgeçer / geri çeker**. Öğrenci sızlanmanın **hoşlanmadığı uyarandan** (**öğretmenin verdiği görev**) kurtulmasını sağladığını anlar. Böylece **sızlanma, mızırdanma davranışı artar**.

DAVRANIŞ OLUMSUZ PEKİŞTİRİLMİŞ OLUR!!!!

Olumsuz pekiştireçler çok tercih edilmemelidir.

İstendik davranış öğretimi
nöbeti

(işlevsel iletişim)

Aktif beceri / Öfke

???????

İKİ SINIF

Sınıf A: Öğretmen çocuklara olumlu davranışlarını fark ettiği için çocuklar öğretmenin dikkatini çekmek için uygun şekilde davranırlar.

Sınıf B: Çocuklar öğretmenin bağırması ve onun cezalandırmasından (olumsuz pekiştireç) kaçmak için uygun şekilde davranırlar.

Sınıf B' de uygun davranış korku ve kaygı ile gerçekleştirilir. Çocuklar öğretmenden korkarak okula gitmeyi istemeyebilir.

SEMBOL PEKİŞTİREÇ KULLANIMI (İKİNCİL PEKİŞTİREÇ)

Para ya da para gibi değerli simgelere dayalı olduğu için ekonomi sistemi olarak kabul ediliyor.

Sembol kullanarak pekiőtirme sisteminde 2 eleman var;

Sembol pekiştireç / SP: (İstenen davranışın / hedef davranışın hemen arkasından verilir. Gerçek nesne: plastik para, yıldız, düğme, ataş, sembol: + işareti, delinmiş kart, puan, gülen yüz) Bir değeri yok / gerçek pekiştirece ulaşmak için bir araç / SP görülen, dokunulan, sayılan bir şey olmalıdır.

Gerçek pekiştireç / GP: Belli sayıda sembol ile değiştirilebilen

gerçek pekiştireç / yiyecek (hamburger, dondurma vb..) / etkinlik

(bilgisayar oynama, müzik dinleme, vb..) / nesne (boya kalemi, renkli kitap vb..)

Öğretmen ve öğrenci kaç sembol biriktirildiğini sürekli kayıt eder.

Öğrenci doğru davranışı sergilediği zaman sembol alacağını, daha

sonra (önceden belirtilen bir zamanda) sembolleri GP ile değiştireceğini anlamalı.

SP'ler gerçek nesnelere ise bir kavanoza biriktirilebilir, boncuklarsa bir ipe dizilebilir.

Noktaları birleştirerek resim oluşturma / kartlara delik delme /

puanlama kartları / üzerinde boş daireler bulunan kartlar / her doğru davranıştan sonra bir dairenin karalanması..

Kandırma ve alma önemli sorun olabilir, izlenmeli (eğer 30 boncuk biriktiren 50 kuruş kazanacaksa, ocuk bir yerlerden boncuk alabilir) /

Sistemin etkililiği??

Gerçek pekiştireçleri seçmek önemli / **öğrencilerle karar verilmeli!!!**

Sistem tüm sınıf ya da bir grup ocuk için kullanılıyorsa, **her bir çocuğu motive edecek** gerçek pekiştireçler...

Öğretmen bir öğrenci ya da sınıfa böyle bir sistem kullanacağını

bildirdiği zaman öğrenciler şunları bilmeli;

1.Hedef davranışlar neler? Açık / net / gözlenebilir (hangi davranışları sergilediklerinde sembol kazanacaklar?) uslu olmak / iyi çocuk olmak..

2.Biriktirilen sembolleri ne ile değiştirebilecekler? (GP' ler)

3.Her GP' nin değeri kaç SP??? (gerçek SP' lerin öğrenciler için ne kadar değerli olduğu ile ilişkili!!)

4.SP' leri ne zaman GP' lerle değiştirebilecekler???

- o Öğrenciler GP' leri **çok kolay** yada **çok zor** kazanmamalıdır.(hedef davranış ve gelişimsel düzey önemli) Sistemin başlangıcında daha çabuk / daha sonra daha yavaş kazanmalıdırlar.
- o Öğrencinin elinde her zaman birikmiş bol sayıda SP olmamalı.(artık sembole gereksinimi kalmayabilir)
- o SÖ kullanma sürecinde çocuk **sıfır SP** almamalıdır. 1 SP' nin bile değeri belirlenmelidir.
- o Sınıfın tümü için kullanmak daha uygun / bu durumda **hedef davranış** tüm sınıf için değıştirilmesi istenen bir davranış olmalı.

Parmak kaldırmak / ev ödevlerini eksiksiz yapmak...

o Daha sonra akademik beceriler ve diğer davranışlar eklenebilir.

o Temel davranışlar için t¼m sınıfa sistem uygulanırken bir ocuk için başka bir hedef davranışta seçilebilir.

Ayşe okul eşyalarını eksiksiz getirdiği için / Kerem ödevlerini eksiksiz yaptığı için....

SP (bir yıldız) alabilir.

Uygulamada Semboller

Biriktirilebilir / dayanıklı / standart / taşınabilir / kolay dağıtılabilir olmalı

- o Öğrenci sembollerini biriktirerek / sisteme uyararak kendi gelişimini değerlendirebilir.

Farklı davranışların farklı değerleri olduğunu anlayabilir.

ÖNEMLİ NOT: Sembol pekiştireç sistemi

- o Bireyin kaldığı kuruma göre (özel sınıf, yatılı kurum vb..)
- o Gelişimsel düzeyine göre uyarlanmalı

Avantajlar

- o SP birden fazla çocuğa, büyük gruba olumlu davranışlara dikkat çekmek için kolayca uygulanabilir.
- o Gün ortasında ödöl vermeyi engeller
- o Çok farklı nesneleri ödöl kabul edebilecek çocukların davranışlarını tek bir SP ile ödüllendirir. Gün sonunda her çocuk kendi tercih ettiği GP'yi alır.
- o SP' nin değerini öğrenci seçtiği için ödüle doyma problemi ortadan kalkar.
- o SP öğrenme etkinliğine ara vermeden, öğrenim süreci engellenmeden verilir.